

УДК 378.1

В.М.Сремєєва,
старший викладач
(Житомирський педуніверситет)**ІСТОРИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАЗОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОНЬЯТЬ ТЕОРІЇ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЯК ОСОБЛИВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ**

У статті викладена сутнісна характеристика базових педагогічних понять: “індивідуальний підхід”, “індивідуальна робота”, індивідуалізація”. Автор моделює власні означення цих категорій в їх взаємозв’язку та взаємозумовленості.

Процес навчання у сучасній вищій та середній школі спрямований на створення умов для активної колективної роботи у класі, групі й, в той же час, повинен забезпечувати індивідуальний розвиток кожного, сприяти успішному навчанню, максимальному розвитку його здібностей та обдарувань. Такі умови створює індивідуальний підхід у навчанні, здійснення якого особливо актуальне у наш час, коли вимагається оволодіння значним обсягом навчального матеріалу на достатньо високому рівні трудності всіма учнями. Такі можливості надає також і індивідуалізація навчання, яка орієнтована на особистість кожного учня й будується з урахуванням його індивідуально-психологічних особливостей.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що, незважаючи на розуміння важливості розглядуваної проблеми, немає єдиного тлумачення понять “індивідуальний підхід”, “індивідуальна робота”, “індивідуалізація”, досі ще недостатньо розкрита їх сутність, є непорядкованість у визначеннях. Проблему розвитку цих понять в історичному контексті, на наш погляд, можна характеризувати кількома тенденціями.

Перша тенденція характеризується різними термінами у визначенні цих понять як протягом одного часу, так і в різні періоди. Так, принцип індивідуального підходу тлумачили як “основоположення” (Я.А. Коменський), “правило” (Ф.А. Дістервег), “підхід” (Б.П. Єсіпов, Н.К. Гончаров, В.М. Галузинський), “спосіб” (В.З. Юркевич, Л.В. Кондрашова), “гама персональних і колективних педагогічних засобів впливу” (М.Л.Портнов), “одна з форм спілкування вихователя з вихованцем” (К.М.Гуревич), “важлива складова частина методики навчально-виховної роботи” (Г.С.Костюк), “принцип педагогіки” (Г.І. Щукіна, І.Т.Огородніков, Ю.К.Гербеєв, В.І.Лозова, В.М.Галузинський, С.У.Гончаренко, Ю.К.Бабанський та ін.) [1,2,3,6].

Деякі дослідники відносять індивідуальний підхід до понять часткового характеру – правил, принципів (Н.Д. Левітов), зводять його до врахування індивідуальних розходжень учнів (Л.П.Мусялик, Г. Нойнер), звужують, співвідносячи його з вимогами, які пред’являються до методів і форм організації навчального процесу (Л.Г. Ковальов).

Причому, як принцип педагогіки, він також має різні назви: “принцип індивідуального підходу до учнів в умовах колективної роботи з класом” (М.А. Данилов, В. Оконь, Б.П. Єсіпов), “індивідуальний підхід до дітей” (“Педагогічна енциклопедія”, “Педагогічний словник”), “фронтальність, колективність й індивідуалізація навчання в їхньому оптимальному сполученні” (Б.П. Єсіпов), “індивідуальний підхід до учнів в умовах колективної роботи з групою” (М.А. Данилов, А.П. Кондратюк, Н.В. Савін, М.Н. Скаткін), “принцип індивідуалізації виховання і навчання” (С.П. Баранов, Т.А. Ільїна, С.Т. Карпенчук), “відповідності виховання віковим і індивідуальним особливостям учнів” (С.П. Баранов, Л.Р. Болотіна, Л.Г. Сьомушкіна), “принцип доступності навчання у його зв’язку з віковими та індивідуальними особливостями учнів” (А.М.Алексюк), “природовідповідності”, “диференціації та індивідуалізації виховного процесу” (“Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти”), “особистісний підхід” (С.Г. Карпенчук), “природовідповідності” (Н.Є. Мойсеюк, М.Г. Стельмахович) [2,8].

На основі представлених даних можна зробити висновок, що індивідуальний підхід виділяється як самостійний принцип, так і його складова частина, найчастіше – колективізму; деякими дослідниками (Савін Н.В., Огородніков І.Т., Мойсеюк Н.Є.) індивідуальний підхід не виділявся взагалі як принцип у системі дидактичних принципів; Н.Є.Мойсеюк виділяє цілу ієрархію принципів, похідних, на його думку, від принципу природовідповідності виховання: індивідуалізації виховного процесу, особистісного підходу, єдності виховання і самовиховання. Є.С.Рабунський вважає, що потрібно здійснювати індивідуальний підхід у тісному зв’язку з іншими дидактичними принципами, тому що відносно ізольований розгляд цього принципу можливий лише у межах розумної абстракції, що полегшує розуміння та практичну реалізацію його у єдиному цілісному навчально-виховному процесі. З одного боку, він служить конкретизації інших принципів, які розкривають соціально-типові вимоги до навчання та виховання. З іншого боку – визначає вимоги до змісту освіти, методів та організаційних форм з метою формування творчої індивідуальності кожного учня. Його реалізація передбачає часткові, тимчасові зміни найближчих завдань і окремих сторін змісту навчально-виховної роботи, постійну видозміну методів та організаційних форм. Отже, незважаючи на розбіжність у поглядах, більшість учених-дослідників виділяють індивідуальний підхід як найважливіший принцип навчально-виховного процесу, який здійснюється у тісному зв’язку з іншими принципами та різноманітними шляхами.

Терміни “індивідуальна робота” й “індивідуалізація” науковці також тлумачать неоднозначно. Індивідуальну роботу розуміють як “одну з форм організації навчального заняття” (А.П. Кондратюк, Б.П. Єсіпов); “роботу учнів за спеціальними завданнями і за своєю власною ініціативою” (І.Т. Огородніков, В. Оконь); “здійснення індивідуального підходу в навчанні” (М.А. Данилов, М.Н. Скаткін, Є.С. Рабунський); “виконання школярем

навчального завдання” (В.І. Лозова, П.Г. Москаленко, Г.В. Троцко); “форму організації пізнавальної діяльності” (Л.В. Кондрашова, В.К. Буряк, Л.А. Гапоненко); “найважливішу форму виховання” (В.С. Юркевич); “самостійну роботу” (Г. Нойнер, Ю.К. Бабанський). У “Педагогічному словнику”, “Педагогічній енциклопедії” та “Українському педагогічному словнику” С. Гончаренка ототожуються поняття “індивідуальна робота” й “індивідуальне навчання”. Ряд дослідників (С.П. Баранов, Н.В. Савін, Г.І. Щукіна, М.Н. Скаткін, І. Унт, А.М. Алексюк та ін.) взагалі не вміщують це поняття до підручників, навчальних посібників [2,5,6,8].

Поняття “індивідуалізація” почало з’являтися у вітчизняній педагогічній літературі 60-х років з тенденцією збільшення уваги до нього в наступні роки. Індивідуалізацію розглядали з точки зору навчально-виховного процесу – вибір форм, методів, прийомів навчання; змісту освіти – створення навчальних планів, програм, навчальної літератури; побудови системи освіти – формування різних типів навчальних закладів, груп, класів. Формування особистості й індивідуалізація є двома сторонами одного процесу. При цьому формування являє собою ведучу, визначальну сторону, тому що соціально ціннісні індивідуальні особливості не стільки виявляються, скільки формуються у ході педагогічно спрямованої діяльності учнів. Тому формування особистості неможливо без індивідуалізації, під якою розуміли: “самостійну роботу учнів на різному рівні” (Т.І. Огородник); “особливу організацію навчального процесу” (“Пед. енциклопедія”, Є.С. Рабунський, В.В. Семенов, В.І. Лозова, П.Г. Москаленко, Г.В. Троцко, С. Гончаренко); “організацію пізнавальної діяльності на уроці” (М.А. Данилов, М.Н. Скаткін, Т.А. Ільїна); “важливий напрямок удосконалювання всього навчального процесу” (Н.В. Савін); “розвиток індивідуально-типових особливостей під впливом організованого колективного навчання” (Г. Нойнер, Ю.К.Бабанський, Л.Л. Кондрашова, В.К. Буряк, Л.А. Гапоненко, С. Абрамова, Т. Фролова, Т. Власова); “систему виховних і дидактичних засобів” (А.А. Кірсанов); “урахування в процесі навчання індивідуальних особливостей” (Унт І.); “стратегію процесу навчання” (Г.К. Селевко); “підсистему усього виховного процесу” (В.М. Галузінський, М.Б. Євтух); “принцип навчання” (С.П. Баранов) [6,7,8,11].

Друга тенденція проблеми розвитку понять “індивідуальний підхід”, “індивідуальна робота”, “індивідуалізація” полягає у тому, що для всіх досліджень характерним є виділення різних ознак як головних у цих поняттях, із тенденцією зростання їх у процесі розгляду даного поняття з минулих років до сьогодення часу.

Найбільш повно подав ознаки індивідуального підходу Є.С.Рабунський, який виділив та обґрунтував дванадцять “суттєвих ознак індивідуального підходу”: гуманність, сприяння формуванню колективізму, активність, спрямованість на кожного учня, динамічність, спадкоємність та перспективність, двосторонній характер, здійснення різноманітними шляхами, здійснення за певними етапами, неприпустимість оцінки якості кількістю заходів, наявність рушійних сил, єдність вимог. Проаналізувавши головні ознаки поняття “індивідуальний підхід”, подані Є.С. Рабунським та в працях інших авторів, можна, на наш погляд, структурувати їх, співвіднівши з **навчально-виховним процесом, учителем та учнем**. Ознаки, що характеризують індивідуальний підхід **стосовно навчально-виховного процесу**, - “для підвищення якості навчання”, “в умовах класно-урочної системи”, “часткові, тимчасові зміни найближчих задач”, “постійне варіювання методів і організаційних форм”, “із метою залучення в колективну роботу класу”, “індивідуалізовані завдання для середніх, слабких, сильних”, “різноманітні засоби активізації”, “здійснюється на всіх щаблях навчання”, “характер індивідуального підходу змінюється залежно від віку і ступеня навчання”, “гуманність”, “двосторонній характер”, “здійснення за певними етапами”, “спадкоємність та перспективність”, “наявність рушійних сил”.

Стосовно учня: “розвиток позитивних і усунення негативних якостей”, “виявляє і спрямовує формування індивідуальності”, “стимулює інтереси”, “підтримує віру у свої сили”, “надає можливість виявити свої задатки”, “готує до подолання труднощів у роботі”, “виховує інтерес до навчання”, “сприяє самовихованню і самоосвіті”, “обов’язкове доведення до загального, необхідного за програмою рівня”, “сприяння формуванню колективізму”.

Стосовно вчителя: “вивчення й урахування особистих особливостей учнів”, “необхідний стосовно всіх”, “прогнозування розвитку учнів”, “здійснення певної виховної програми”, “єдність цілеспрямованих різноманітних впливів на учня”, “приведення змісту і форм діяльності учнів у відповідність до їх вікових й індивідуальних особливостей”, “тривала і систематична робота”, “важлива, невід’ємна якість педагогічної майстерності вчителя”, “єдність вимог”.

Є.С.Рабунський підкреслює, що іноді індивідуальний підхід формулюється неточно, що сприяє тим самим його неправильному розумінню у педагогічній практиці. Так, рекомендації здійснювати індивідуальний підхід по відношенню до кожного учня нерідко розуміється як вимога індивідуальної роботи по попередженню неуспішності. І це, на думку М.А. Данилова, призводить до створення ніби двох гілок дидактики: з одного боку дидактика загального процесу навчання, з другого – дидактика індивідуально-попереджувальна.

Поняття “індивідуальна робота” у педагогічній літературі має місце як у навчальному, так і у виховному процесі. Тому, на наш погляд, доцільно виділити ознаки, що характеризують індивідуальну роботу у **виховному процесі, навчальному процесі і загальні**.

Серед ознак індивідуальної роботи, які відносяться до **виховного процесу**, можна назвати такі: “педагогічний вплив учителя на учня”, “опосередкований вплив на учня через дитячий колектив”, “збігання з інтересами, потребами і цінностями”, “найважливіша форма виховання”.

Ознаки, що стосуються **навчального процесу**: “невід’ємність від роботи колективу”, “більш поглиблена робота”, “за спеціальними завданнями учителя”, “без взаємодії з іншими”, “під безпосереднім керівництвом учителя”, “дозволяє організувати активну самостійну роботу”, “відповідає здібностям і можливостям учнів”,

“використання різноманітних прийомів і способів розумової діяльності”, “темп, відповідний щодо індивідуальних можливостей”, “знання, уміння і навички, передбачені програмою і за межами затвердженої програми”, “обов’язковий елемент фронтальної та групової роботи”, “діяльність по виконанню загально-класної роботи”, “діяльність по виконанню окремого завдання”.

Ознаки, що можна вважати **загальними**: “здійснення індивідуального підходу”, “урахування вікових і індивідуальних особливостей особистості”, “задоволення індивідуальних схильностей і інтересів”, “контакт учителя з учнем”, “допомога вчителя – безпосередня чи опосередкована”, “призводить до загального результату”.

Поняття “індивідуалізація” більшістю дослідників пов’язується з навчальним процесом. Виходячи з цього, можливо, на наш погляд, структурувати ознаки індивідуалізації щодо **змісту освіти, організації навчання і загальні**, що можна віднести до кожної з цих груп.

До ознак, що характеризують індивідуалізацію **змісту освіти**, можна віднести такі: “допомагає визначити норму знань і розвитку учнів”, “різноманітна повнота і глибина вивчення”, “різноманітна кількість і трудність завдань”, “спільні індивідуальні освітні програми”.

Серед ознак, що характеризують індивідуалізацію **організації навчання**, — “оптимальна зайнятість учнів на уроці”, “посильна розумова напруга”, “залежно від підготовленості і темпу роботи учнів”, “пізнавальна діяльність є складною і привабливою для всіх”, “індивідуально-типологічні групи”, “специфічний підхід до кожної групи”, “розвиток індивідуально-типологічних особливостей”, “завдання різного ступеня трудності”, “навчання необхідним прийомом пізнавальної діяльності”, “індивідуальний темп і стиль”, “в усіх формах і методах”, “оптимально організований навчально-виховний процес”, “особлива організація навчального процесу”, “у колективі класу (групи)”.

До **загальних ознак** належать такі: “ставить та вирішує конкретні завдання навчання”, “відповідає меті діяльності та реальним пізнавальним можливостям”, “застосовується на всіх етапах”, “здійснення вимог індивідуального підходу”. Іноді індивідуалізацію навчання трактують як прийняття до уваги індивідуальних особливостей учителя, як формування індивідуального стилю викладання [4].

Третя тенденція характеризується відсутністю виділеного чіткого визначення даних понять у педагогічній літературі до появи деяких з них в “Педагогічній енциклопедії” і “Педагогічному словнику” у 60-ті роки.

Більш-менш вдалі визначення поняття “**індивідуальний підхід**” можна зустріти у 70-ті роки – Є.С. Рабунський, у 80-ті – В.С. Юркевич, у 90-ті – І. Унт, В.М. Галузинський, М.Б. Євтух, П.І. Підкасистий, В.І. Лозова, С.Гончаренко [1,7].

Визначення поняття “**індивідуальна робота** – у 60-ті – І.Т.Огородніков, у 70-ті – Є.С.Рабунський, у 90-ті – Л.В.Кондрашова, В.Оконь, В.І.Лозова [3,7].

Визначення поняття “**індивідуалізація**” у 70-ті роки – Є.С. Рабунський, М.А. Данилов, М.Н. Скаткін, у 80-ті – А.А. Кірсанов, Т.А. Ільїна, у 90-ті – І.Унт, Л.В. Кондрашова, В.В. Семенцов, Г.К. Селевко, С.Абрамова, В.І.Лозова, С.Гончаренко [1,9,11].

З наведених даних видно тенденцію зростання уваги до цих понять в останнє десятиліття і зокрема, до виділення на основі характеристики більш чіткого визначення.

Індивідуалізацію розглядають також як особливу організацію процесу навчання, яка охоплює всі його ланки. Необхідність індивідуалізації як особливої організації навчання зумовлено тим, що рівень підготовки і розвиток здібностей до навчання не у всіх однаковий. Відсутність індивідуалізації, вважає М.А. Данилов, ставить учнів у різні становища: легке для одних стає достатньо складним для інших, майже неможливим для третіх. Тоді перші розглядають заняття як некорисне; другі – як потрібне та цікаве; треті – як важке та непривабливе. Недостатня індивідуалізація перешкоджає оптимальному розвитку здібностей, вихованню, готовності до праці за здібностями. На уроках, де високий рівень індивідуалізації пізнавальної діяльності поєднується з високою інтеграцією колективної роботи, результати завжди є вищими. Тому, з точки зору практичного використання, найбільший інтерес викликає індивідуалізація як особлива організація навчання, тобто система, в якій доцільно визначити **мету, зміст, результат, принципи існування, особливості та недоліки**.

Мету індивідуалізації М.А. Данилов і М.Н. Скаткін бачать у можливості отримання більш високих загальних та індивідуальних результатів пізнавальної діяльності; Т.А. Ільїна вважає, що метою індивідуалізації є активний вплив на розвиток пізнавальних здібностей, забезпечення максимального розвитку, навіювання віри у свої сили та можливості, створення умов для того, щоб кожен міг успішно виконувати вимоги програми; С.П. Баранов – у допомозі визначити ту форму знань і розвитку учнів, яка дозволяє ставити і вирішувати конкретні завдання навчання; І.Т. Огородніков – у залученні до більш глибокої роботи, подоланні наявних недоліків та задоволенні індивідуальних схильностей та інтересів; Б.П. Єсіпов – у розвитку всього позитивного, що є у кожному. В “Педагогической энциклопедии” мету індивідуалізації сформульовано як спосіб, щоб не допустити прогалин у знаннях учнів, забезпечити максимально продуктивну роботу усіх. Н.В. Савин вважає, що призначення індивідуалізації у сучасній освіті полягає у тому, щоб забезпечити умови для поглибленого вивчення окремих галузей науки, мистецтва, розвитку індивідуальних здібностей особистості. Завдання індивідуалізації, за думкою Г.С. Костюка, полягає не тільки у пристосуванні навчання до індивідуальних особливостей учнів але і у впливі на індивідуальні особливості учнів, забезпечення максимального розвитку нахилів, здібностей, талантів [2,8].

Досягнення мети індивідуалізованого навчання повинно ґрунтуватися на певній системі принципів. Розглядаючи принципи індивідуалізації, доцільно в першу чергу назвати розроблені В.А. Сухомлинським ще у 1966

році “положення” у сфері розумової праці, які, на наш погляд, спрямовували учителя саме на індивідуалізацію навчання; тобто є системою принципів індивідуалізованого організації навчання [10].

Найбільш вдалою і чіткою спробою виділити принципи індивідуалізованого навчання у сучасній педагогічній літературі можна вважати принципи, подані Г.К. Селевко: індивідуалізація є стратегією процесу навчання; індивідуалізація є необхідним фактором формування індивідуальності; використання індивідуалізованого навчання по всіх вивчаючих предметах; інтеграція індивідуальної роботи з іншими формами навчальної роботи; учіння в індивідуальному темпі, стилі; передумовою індивідуалізації навчання є вивчення учнів; особливості, які в першу чергу слід враховувати при індивідуалізації навчальної роботи: навчальність, учбові уміння, успішність, пізнавальні інтереси; індивідуалізована робота вимагає адекватного рівня розвитку загальнонавчальних умінь та навичок [9].

У деяких інших підручниках, навчальних посібниках, статтях різних авторів можна виділити поодинокі принципи: необхідність знання індивідуальних особливостей учнів, важливість знання своєрідності інтелектуальних інтересів і здібностей кожного та створення атмосфери творчих пошуків та колективної праці (Б.П. Єсіпов), необхідність організації пізнавальної діяльності на уроці, при якій вона для всіх є достатньо складною і привабливою (М.А. Данилов, М.Н. Скоткін), стимулювання інтересів одних до більш глибокої роботи при обов'язковому доведенні інших до загального, що вимагається програмою, рівня (Т.А. Ільїна), сприяння досягненню єдності виховання та навчання, сприяння розвитку здібностей учнів, врахуванню їх схильностей та інтересів; врахування специфіки кожного навчального предмету; здійснення на всіх етапах навчання і головним чином при засвоєнні нових знань (“Педагогическая энциклопедия”), уникання у процесі навчання як “стереотипності”, так і “калейдоскопічності” (варіювання, але не мигання) (Є.С. Рабунський)[2,8].

Розглядаючи зміст індивідуалізації як особливої організації навчання, потрібно, на наш погляд, у першу чергу звернути увагу на особливості використання змісту освіти. Н.В. Савин наголошує на важливості наукового відбору матеріалу, виділенні у навчальному матеріалі провідних ідей, чітке проведення їх крізь систему курсу. В “Педагогической энциклопедии” звертається увага на необхідності тематичного, перспективного планування, тому що учитель, який дає у процесі проходження тієї чи іншої теми різні завдання і дозволяє різний темп переробки навчального матеріалу, у момент завершення роботи над темою повинен забезпечити засвоєння знань, умінь та навичок всіма учнями. Т.А. Ільїна, І.Т. Огородніков, І.Е. Унт, Б.П. Єсіпов, Г.К. Селевко пропонують розробку завдань різного ступеня складності з програмного та додаткового матеріалу у такій кількості, щоб кожен учень міг бути оптимально зайнятий на уроці, використання їх на всіх етапах уроку, при виконанні різноманітних письмових завдань та в усній роботі; наголошують на тому, що домашнє завдання повинно бути також індивідуалізоване залежно від ступеня засвоєння матеріалу окремими учнями. І.Е. Унт вважає, що пристосування навчальної роботи до індивідуальних особливостей учнів можливе не тільки за рахунок індивідуалізації завдань, а також завдяки створенню класів і груп на основі урахування цих особливостей, тому що таким чином можна комплексно аналізувати різноманітні можливості урахування індивідуальних особливостей учнів, порівнювати їх між собою та виявляти, який шлях є у даних конкретних умовах більш доцільним [2,6,9].

Щодо практичних засобів індивідуалізації навчання, то Є.С. Рабунський наголошує на тому, що у першу чергу треба допомогти учням в оволодінні знаннями і раціональними прийомами самостійної пізнавальної діяльності, індивідуалізувати самостійну діяльність учнів та інші організаційні форми навчання, постійно варіювати методами та організаційними формами з врахуванням загального і особливого в особистості кожного учня, розумно поєднувати фронтальні, групові та індивідуальні способи організації для підвищення якості навчання та розвитку кожного учня, тому що індивідуальна діяльність складає обов'язковий елемент як фронтальної, так і групової форми. І.Т.Огородніков пропонує наступні методи: вивчення додаткової літератури, вирішення нетипових задач, спеціальні лабораторні роботи, підготовка докладів і рефератів, самостійна робота різного рівня і бачить сутність та значущість їх у тому, що вони прилучають учнів до поглибленого вивчення окремих питань та прищеплюють навички дослідницького підходу до праці. А.М.Алексюк наводить приклади застосування в індивідуалізованому навчанні таких методів, як додаткові заняття, індивідуальні консультації, індивідуальні домашні завдання, різні варіанти навчальних завдань[6,7].

Декілька прийомів роботи з найбільш підготовленими учнями наводять Г.Нойнер та Ю.К.Бабанський: збільшення обсягу завдань, підвищення їх складності, відшукування декількох варіантів вирішення навчального завдання, творчі завдання. Т.А.Ільїна пропонує використовувати у навчальній роботі взаємодопомогу товаришів, надання додаткової допомоги вчителя і також наголошує на необхідності навчання їх прийомам пізнавальної діяльності.

Результат індивідуалізованого навчання безпосередньо залежить від конкретизації найближчих завдань, від умілої організації навчального матеріалу, гнучкості обраної методики, рівня освіченості та педагогічної майстерності вчителя, вважає Є.С.Рабунський. Ведучим критерієм ефективності він називає темп просування до більш дійового пізнавального інтересу, до більш високих рівнів успішності та пізнавальної самостійності. У “Педагогической энциклопедии” наголошується, що можливий при індивідуалізації навчання розподіл учнів даного класу за рівнем знань та інтелектуального розвитку на групи “сильних”, “середніх” та “слабких” для виконання окремих завдань повинен вести до підняття цього рівня і до знищення таких груп як стійких утворень – що і є ідеальним кінцевим результатом навчання.

На основі поданого аналізу можна побачити, що індивідуалізація як особлива організації навчання має свої **переваги та особливості:**

- це тривала та систематична робота, яка припускає часткові, тимчасові зміни найближчих задач і окремих сторін змісту навчально-виховної роботи;
- постійне вивчення учня, його сильних та слабких сторін, особливостей;
- обов'язкове пристосування навчальних цілей та змісту до рівня підготовки учнів, тобто спрямованість на кожного учня;
- здійснення на всіх ступенях навчання та різноманітними засобами.

Але поряд з тим можна виділити ряд суттєвих **недоліків**:

По-перше, в реальній практиці індивідуалізація навчання має відносно значення, тому що йдеться не про врахування індивідуальних особливостей кожного учня, а про схожих учнів.

По-друге, складність розробки типології учнів у навчальній діяльності: виділення типових індивідуальних особливостей у навчальній діяльності, виявлення творчої своєрідності, прогалин у навчанні, встановлення їх причин, умовне віднесення учня до тієї чи іншої групи типології.

По-третє, існує складність у доборі індивідуальних завдань і співвіднесенні їх з тим чи іншим учнем.

У реальному навчальному процесі індивідуалізація як особлива організація навчання також має епізодичний характер. Тому, на наш погляд, доцільно поєднати особливості та переваги індивідуалізації навчання як особливої системи з технологічним підходом у навчанні, що дасть змогу уникнути деяких недоліків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С.І. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – С. 142-143.
2. Есипов Б.П. Основы дидактики. – М., 1967. – С. 231, 309, 314, 232, 354.
3. Кондрашова Л.В., Буряк В.К., Гапоненко Л.А. Индивидуальная работа студентов по педагогическим дисциплинам. – Кривой Рог, 1995. – С. 3-27.
4. Общая психология /Под ред. А.В.Петровского. – М., 1970. – 420с.
5. Педагогика / Под ред. Г.И. Щукиной. – М., 1966. - С. 172,283, 173.
6. Педагогика / Под ред. И.П. Огородникова. – М., 1968. - С. 219.
7. Рабунский Е.С. Индивидуальный подход в процессе обучения школьников. – М., 1975. – С. 4-5, 12.
8. Савин Н.В. Педагогика. – М., 1978. – С. 122.
9. Селевко Г.К. Опыт системного исследования педагогических технологий / Школьные технологии. – 1997. – №1. – С. 27-39.
10. Сухомлинский В.А. Советы учителю. // Народное образование. – 1966, № 5. - 34 с.
11. Унт И.Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. – М., 1990.

Матеріал надійшов до редакції 17.01.2001 р.

Єремєєва В.М. Исторические тенденции развития базовых педагогических понятий теории индивидуализации обучения как особенной организации процесса.

В статье изложена существенная характеристика базовых педагогических понятий: “индивидуальный подход”, “индивидуальная работа”, “индивидуализация”. Автор моделирует собственные определения этих категорий в их взаимосвязи.

Yeremeyeva V. M. Historical Tendencies of the Development of the Basic Pedagogical Notions of the Individualization Training Theory as a Special Organization Process.

The article focuses on the essential characteristics of the basic pedagogical notions: “individual approach”, “individual work”, “individualization”. The author models her own definitions of the above categories in their interconnection and interdependence.